

עציץ שאינו נקוב וחממות

זריעה בתוך הבית

א. תלמוד ירושלמי (וילנא) מסכת ערלה פרק א הלכה ב

רבי יוחנן בשם רבי ינאי: אילן שנטעו בתוך הבית חייב בערלה, ופטור מן המעשרות דכתיב [דברים יד כב] "עשר תעשר את כל תבואת זרעך היוצא השדה". ובשביעית צריכ' דכתיב [ויקרא כה ב] "ושבתה הארץ שבת לד'" וכתוב [שם ד] "שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור":

ב. ר' דוד לאו, תחומין יד, לשאלת החממות ומצעים מנותקים בשביעית

פני משה פירש שהנטוע בבית חייב בערלה, כיון שבערלה לא כתיב 'שדה' אלא 'ארץ' ("וכי תבואו אל הארץ ונטעתם") - בכל מקום אשר יהיה נטוע בארץ; אבל הוא פטור ממעשרות, דכתיב ביה "היוצא השדה" - ולא היוצא בתוך הבית. לענין שביעית מסתפק הירושלמי, כיון שכתוב אחד אומר "ושבתה הארץ", וכתוב אחר אומר "שדך לא תזרע". והוא מסכם, שמסתמא יש להחמיר בכך מספיקא. הרמב"ם פסק את הדברים לגבי ערלה (הל' מע"ש ונטע ורבעי י, ט) ולגבי מעשרות (הל' מעשר א, י), אבל מהלכות שמיטה השמיטם לגמרי...

לדעת מרכבת המשנה, הנידון בירושלמי הוא איסור נטיעה, והואיל ולרמב"ם נטיעה אסורה מדרבנן, על כן השמיט בעיא זו. גם תירוץ זה אינו מובן, שהרי מהירושלמי משמע שהספק הוא עקרוני - האם הדגש בשביעית הוא על 'שדה' או על 'ארץ' - ומה שהזכיר רבי ינאי "אילן שנטעו בתוך הבית", זהו רק משום שהוא דן בערלה, שאינה נוהגת אלא באילנות.

לכאורה, כיון שהספק הוא מתוך משמעות הפסוקים, אפשר היה לומר שהלאוים בשביעית (לא תזרע, לא תזמור, לא תקצור ולא תבצור) נאמרו רק על שדה, אבל מצות העשה (ושבתה הארץ) נאמרה גם על בית, אע"פ שאינו שדה - שהרי המלה "ארץ" כוללת את כל הארץ, דהיינו גם שדה וגם בית; ואילו המלה "שדך" ממעטת בית, שהוא אינו שדה. ואף שאין בזה טעם, מ"מ זהו הגדר.

ג. פאת השולחן, בית ישראל א:נב

[הירושלמי] נשאר בספק דכתיב "ושבתה הארץ שבת לד'" וכתוב "שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור", משמע [רק] בגלוי, ונשאר בבעי'. ולקמן ביררתי דרבינו והאחרונים הכריעו דשביעית בזה"ז דרבנן, ולפי זה הבעיא לקולא.

ד. חזון איש, שביעית כב:א

ועיקר היסוד של פאת השולחן ז"ל להקל בספיקא לדידן אינו מוכרע, דיש לומר כיון דעיקר הספק בדאורייתא ואזלינן לחומרא ממילא גם לדידן אזלינן לחומרא.

ה. רמב"ם הלכות מעשר פרק א הלכה י

אילן שנטעו בתוך הבית פטור ממעשרות, שנאמר "עשר תעשר את כל תבואת זרעך היוצא השדה". ויראה לי שהוא חייב במעשרות מדבריהם, שהרי תאנה העומדת בחצר חייב לעשר פירותיה אם אספן כאחת.

ו. חזון איש, שביעית כב:א

יש לצדד שיש ספק ספיקא להחמיר, דלמא כהרמב"ם דאיסורא דרבנן איכא, ואת"ל כהראב"ד דלמא בזמן הבית [היה] בית דאורייתא והשתא דרבנן, וספק ספיקא להחמיר בדרבנן מחמרינן.

ז. חזון איש, שביעית כב:א

אין ללמוד שביעית ממעשר דאפשר דהקילו חכמים בשביעית משום חיי נפש.

ח. מעדני ארץ, ליקוטים ה:ד

בשו"ת נחפה בכסף [ר' יונה נבון] ח"א יו"ד סי' ה' ובס' שדה הארץ ח"ג יו"ד סי' כ"ח כתבו לאסור זריעה בעציץ שאינו נקוב בשביעית. והנה עיקר טעמייהו הוא משום דקא מדמי שביעית לתרו"מ, ובאמת מצינן שגם בכלאים גזרו איסור באינו נקוב אטו נקוב... מ"מ נראה שאין לדמות כלל גזירות חכמים זו לזו, אחרי שלא בכל מקום גזרו אינו נקוב אטו נקוב.

ט. משנה מסכת שביעית פרק ב:ד

מזהמין את הנטיעות וכורכין אותן וקוטמין אותן ועושין להם בתים ומשקין אותן, עד ראש השנה.

י. חזון איש, שביעית כ:ו

והא דתנן בשביעית ב:ד "ועושין להם בתים" [רק עד ר"ה] אינו ענין לנוטע בבית, דהתם הגג מצד האילן, או שיש בגג חלונות באלכסון, שמגין בפני החמה ואינו מגין בפני הגשמים ובפני הטל והאוויר. והתם הבית להיטיב הגידול, אבל נוטע בבית הצמחים הם במצב בלתי טוב ורצוי, שנשלל מהם תועלת הגשמים והטללים והאוויר וקוי השמש, והבית להם לרוועץ.

זריעה בעציץ שאינו נקוב

יא. תלמוד ירושלמי (וילנא) מסכת דמאי פרק ה הלכה ח רבי בון בר חייא בשם רבי זעירא: עציץ עשו אותו ספק. והתנינן "עציץ נקוב מקדש בכרם, ושאינו נקוב אינו מקדש בכרם"! מספק.

יב. חזון איש, שביעית כב:א

ואפשר דלא גרסינן "מספק" ואין כאן קושיא, אלא מפרש [ר' זעירא] דעשו אותו ספק, אבל מן הדין פטור, ומייתי ראייה מהא דאינו מקדש – ואם היה ספק היה מקדש. ולפי זה לא שמעינן מכאן דבכל התורה מחזקינן ליה לספק מדרבנן, והרי חזינן דהקילו שאינו מקדש.

יג. רמב"ם הלכות שמיטה ויובל פרק א הלכה ו

ואין בודקין את הזרעים בעציץ מלא עפר אבל בודקין אותן בעציץ מלא גללים.

יד. רדב"ז הלכות שמיטה ויובל פרק א הלכה ו

ובעי תרתי [להתיר]: בעציץ [שאינו נקוב] מלא גללים. אבל גללים בקרקע, או עפר בעציץ [שאינו נקוב], לא.

טו. חזון איש, שביעית כב:א

אבל אין לנו מקור לזה בגמרא.

זריעה בעציץ שאינו נקוב, בתוך בית

טז. חזון איש, שביעית כב:א

והיכי שהעציץ בבית, את"ל דזורע בבית דרבנן יש לומר דבעציץ שאינו נקוב לא גזרו, כיון דגם בזורע [בחוץ] אינו אלא דרבנן. ואחרי שכבר הורה זקן הפאת השלחן להקל אף בזורע בבית [בלי עציץ], המיקיל בעציץ שאינו נקוב בבית יש לו במה לסמוך.

יז. חזון איש, שביעית כו:ד

חלילה להקל עציץ שא"נ בחוץ, וכמש"כ סי' כ"ב סק"א, ואפי' בשל מתכת, דסתמא רהיטא דאינו נקוב כנקוב מדרבנן. וכן בבית אין להקל בארץ. ואף בעציץ שא"נ בבית הדעת נוטה להחמיר, אלא מי שסומך על הפאה"ש בעציץ שא"נ בבית אין לנו כח למחות דיש להם על מי שיסמכו, כיון שאין עציץ שא"נ מפורש בגמ'. ומה שאינו מפורש בגמ' נהיגי הפוסקים לסנף זה לקולא.

גדר "בתוך הבית"

יח. חזון איש, מעשרות ז:ה

ועיקר פטור משום סכך המונע את הגשם ואת הטל ואת הרוח ואת השמש, ואין זו דרך גידול הטבעי.

יט. חזון איש, שביעית כב:א

והדעת נוטה דהעיקר תלוי בכיסוי, ואולי צריך מחיצות י' טפחים גם כן.

גדר "עציץ שאינו נקוב"

כ. חזון איש, שביעית כב:א

אמנם יש לחקור אחר המנהג, ואם אבותינו נהגו בו איסור אין כח להתיר, וההלכה רופפת והלך אחר המנהג.

כא. תלמוד בבלי מסכת מנחות דף פד עמוד ב

תני חדא: שבגג ושבחורבה שבעציץ ושבספינה - מביא וקורא, ותניא אידך: מביא ואינו קורא!... עציץ אעציץ לא קשיא: כאן בנקובה, כאן בשאינו נקובה. ספינה אספינה לא קשיא: כאן בספינה של עץ, כאן בספינה של חרס...

כב. רש"י מסכת מנחות דף פד עמוד ב

בספינה של חרס - מביא וקורא משום דשל ארץ היא.

כג. רמב"ם הלכות טומאת אוכלין פרק ב, ראב"ד

כלי גללים וכלי אדמה שהשרשים יכולין לבקוע בהן ולצאת אינן מכשירין את הזרעים, ואף על פי שאינן נקובין הרי הן כנקובין. השגת הראב"ד: כלי גללים וכלי אדמה. א"א אני מוצא אפילו בכלי חרס גמור אף על פי שאינו מנוקב כמנוקב דמי, והוא במנחות פרק כל קרבנות הציבור... ואולי יתפרש שם פירוש אחר, דבספינה של עץ מביאים משם ביכורים מפני שיש בה נקבים למשוטות וכנטועים בארץ דמו, אבל בספינה של חרס אין דרך לעשות נקבים למשוטות שלא תשבר, ומשום הכי אין מביאין ממנה ביכורים. ובסתם ספינות מיירי דסתם ספינה של עץ יש בה נקבים ושל חרס אין בה נקבים.

כד. משנה מסכת חלה פרק ב משנה ב
עפר חוצה לארץ שבא בספינה לארץ חייב במעשרות ובשביעית. אמר ר' יהודה אימתי? בזמן שהספינה גוששת.

כה. ר"ש מסכת חלה פרק ב משנה ב
וזרעו בספינה, וצמח, ובנקובה מיירי.

כו. הלכות קטנות לרא"ש (מנחות) הלכות ערלה ג'
והנוטע בספינה אף על פי שאינה נקובה, אם היא של חרס [יש בו ערלה]. ומפרש בירו' שאין כלי חרס עומד בפני השרשין והן מפעפעין דרך החרס ויונקין מן הקרקע. אבל של עץ בעי נקיבה.

כז. משנה למלך הלכות ביכורים פרק ב:ט
והנה הרא"ש בהלכות ערלה כתב... והנראה אצלי בדעת הרא"ש הוא דס"ל כסברת הראב"ד שכתבנו דאית ליה דבין של עץ ובין של חרס בעיא נקיבה, אלא דשאני הכא דנטע אילן. ומיהו טעם זה אינו מועיל כי אם לחרס, אבל של עץ אף אם נטע אילן בעי נקיבה.

כח. שו"ת מהרי"ל דיסקין, פסקים כז:א
אסור לזרוע, הן בקרקע הן בעפר שבעצין, אף על ידי נכרי... והן בכלי חרס ואפילו בכלי עץ על החלונות, שאסור לנטוע ולזרוע בשביעית.

כט. חזון איש, שביעית כב:א
ובין של עץ בין של חרס יש להקל כדעת הראב"ד והר"ש חלה ב:ב והרא"ש הל' ערלה, דדוקא באילן חשיב חרס כנקוב, אבל לא לזרעים...

ל. חזון איש, שביעית כב:א
ונקב קטן להוציא מים לא חשיב נקב, ובלבד שלא יהי' כשרש קטן, והוא פחות מכזית. ואין אנו בקיאין בו בדיוק, ויעשו רק כפי הוצאת משקין בריוח.

לא. חזון איש, שביעית כב:א
ויש ליהרר שלא יצאו הנופות חוץ לעצין, שאז דינו כמחובר.